

ОСВІТНІ РЕФОРМИ ТА ІННОВАЦІЇ

УДК 378.4.091(494):008-022.218

ШВЕЙЦАРСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА ЗАСАДАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Тетяна Радченко

У статті уточнено поняття «полікультурна освіта» в контексті його функціональних зв'язків із категоріями крос-культурної і глобальної освіти; здійснено інтерпретацію понять «полікультурна компетентність», «крос-культурна компетентність», «глобальна компетентність». Визначено сутність організації навчального процесу на засадах полікультурності у вищих навчальних закладах. Охарактеризовано полікультурні засади організації навчального процесу у вищій школі Швейцарії. Звернено увагу на формування полікультурної компетентності як ключової професійної характеристики майбутнього фахівця в умовах сучасного культурно різноманітного суспільства.

Ключові слова: полікультурність, вища освіта, вищий навчальний заклад, організація навчального процесу, полікультурна освіта, полікультурна компетентність, Швейцарія.

В умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів, які прискорюють міжнародну міграцію, країни світу стають полікультурними, поліетнічними й полілінгвальними суспільствами. Одним із пріоритетних завдань сучасної освіти та нагальною педагогічною проблемою сьогодення є виховання поваги і любові до власної культури, патріотизму до рідної країни, і, водночас, відкритості, толерантності й шанобливого ставлення до представників інших культур, здатності до міжкультурного діалогу.

Особливі вимоги висуваються до сучасної особистості, яка, опинившись на перехресті культур та зіткнувшись із їхніми відмінностями, сама повинна виробити свій культурний простір. Як слушно зауважує український науковець П. Саух, «новий плюралістичний тип цивілізації всіляко намагається уникати будь-якого примусу людини щодо прийняття тих або інших цінностей, світоглядних орієнтацій і життєвих стратегій. Людина тут вибудовує моделі ідентичності, виходячи з власного розуму і волі до досягнення й відтворення культурних смислів» [4, с. 37].

У цьому контексті видаються актуальними компаративно-педагогічні дослідження організації навчально-виховної діяльності на засадах полікультурності у вищій школі зарубіжних країн, які накопичили багатий досвід, з

метою творчого використання прогресивних ідей у вітчизняному освітньо-педагогічному просторі. Моделлю полікультурного і поліетнічного суспільства, в якому успішно реалізується міжкультурний діалог, можна вважати Швейцарську Конфедерацію. Ефективність і продуктивність досягнутих результатів доведена тим, що в країні функціонують, доповнюючи одна одну, а не домінуючи, німецька, французька, італійська і ретороманська культури. Полікультурним явищем, зумовленим потребами соціуму, є й швейцарська система вищої освіти, яка має високі міжнародні рейтинги та є конкурентоздатною на світовому ринку освітніх послуг.

Різноманітні аспекти полікультурності перебувають у полі активних наукових пошуків зарубіжних та вітчизняних дослідників (В. Борисенков, Л. Гончаренко, О. Гукаленко, В. Кузьменко, І. Лощенова, В. Макаєв, З. Малькова, П. Саух, Л. Супрунова, Н. Якса, О. Яркова та ін.). Актуальні проблеми порівняльної педагогіки відображено у роботах Н. Авшенюк, В. Жуковського, Н. Лавриченко, М. Лещенко, Н. Мукан, О. Огієнко, Г. Поберезької, Л. Пуховської, А. Сбруєвої та ін., зокрема, вивчення зарубіжного досвіду теорії і практики полікультурної освіти і виховання висвітлено у дослідженнях Я. Гулецької, О. Джуринського, О. Івашко, О. Ковальчук, О. Мілотіної, О. Слоньовської та ін.

Аналіз наукової літератури дав підстави для висновку, що потенціал компаративних досліджень щодо характеристики полікультурних засад організації навчально-виховної діяльності вищої школи зарубіжних країн не є вичерпаним. Тому мета статті полягає у здійсненні аналізу полікультурних засад організації навчального процесу у вищій школі Швейцарії.

Для того, щоб охарактеризувати полікультурні засади організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, зазначимо, що під полікультурною освітою ми розуміємо системно-процесуальний феномен, до цінностей якого належать рівноправність співіснування всіх культур, культурне різноманіття світу, а результатом є сформованість полікультурної компетентності. Бачення поняття «полікультурна компетентність» ми сформулювали як інтегративну особистісну якість, що ґрунтується на знанні інших культур і мов та виявляється у здатності особистості застосовувати набуті знання й уміння для взаємодії з представниками інших культур на основі толерантності й акцептації етнічного різноманіття.

Наведені підходи до трактування понять «полікультурна освіта» та «полікультурна компетентність» увиразнюють їхню смислову подібність до категорій «крос-культурна освіта» і «крос-культурна компетентність» у контексті вживання виразів «міжспільнотне порозуміння», «міжкультурна взаємодія», «міжетнічна взаємодія». Підкреслимо, що вирази «міжкультурна комунікація», «міжкультурна освіта», «міжкультурна компетентність» функціонують в українській мові як рівнозначні до англійських понять «*cross-cultural communication*», «*cross-cultural education*», «*cross-cultural competence*», які в дослівному перекладі мали б звучати як «крос-культурна комунікація», «крос-культурна освіта» та «крос-культурна компетентність». Оскільки відповідником в українській мові англійському слову «*cross*» є «перетин»,

«перехрестя», що є більш близьким за змістом, то у смисловому контексті були б поняття «перехресної» або «змішаної» комунікації (коли люди різних культур намагаються комунікувати на їх перетині), освіти та компетентності.

Зазначене вище дозволяє визначити міжкультурну (крос-культурну) освіту як таку, що орієнтована не просто на взаємодію, а культурну дифузію (взаємопроникнення культур). Відповідно міжкультурна (крос-культурна) компетентність проявляється у здатності особистості діяти на основі принципу культурної дифузії, використовуючи в кожній конкретній ситуації цінності тієї культури, які контекстуально є найбільш доцільними і ефективними. Отже, крос-культурна компетентність характеризується здатністю трансформувати досвід, набутий під час спілкування з іншою культурою, в поле особистісного культурного досвіду.

Під час дослідження було виявлено, що явища полікультурності, крос-культурності поглиблюються і набувають іншого змісту у зв'язку з глобалізаційними процесами. Як соціальна інновація з'являється «глобальна освіта», яка, за Н. Авшенюк, «вважається могутнім засобом впливу на особистість через поєднання загальнолюдських проблем із місцевим матеріалом, який підносить їх значущість для учнів і студентів» [1, с. 125]. На основі аналізу праць зарубіжних і вітчизняних науковців зазначимо, що глобальна освіта, яка поєднує ознаки полікультурності і міжкультурності, спрямована на забезпечення ефективної взаємодії між представниками багатьох культур та реалізується шляхом використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, тому набуває ознак доступності й відкритості. Отже, приходимо до розуміння, що глобальна компетентність є здатністю особистості сприймати міжнародні контакти, позитивно оцінювати культурне різноманіття, досконало володіти іноземними мовами і бути готовою до неперервного удосконалення цих якостей.

У світлі досліджуваної проблеми особливої уваги звернемо на те, що «саме університетська освіта піднімає рівень самосвідомості особистості як частини загального соціуму, формує культуру як її найважливішу якість особистості «*homo sapiens sapientis*», прийняття необхідності різноманітного і партнерського співробітництва в команді однодумців – представників різних етнічних полі- та монокультурних груп» [5, с. 204]. Вітчизняний науковець М. Лещенко справедливо вважає, що саме «полікультурна освіта має пронизувати весь зміст навчально-виховного процесу, стимулювати інтерес до нових знань, формувати готовність до змін у довкіллі» [2, с. 325].

Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах передбачає цілеспрямовані заходи, які здійснюються у функціональній єдності діяльності управлінського, викладацького і студентського складу та спрямовані на формування освіченого, гармонійно розвиненого, професійно компетентного фахівця. Компонентами організації навчального процесу в університеті є наступні: цільовий, змістовий, операційний, матеріально-ресурсний, кадрово-ресурсний, особистісний (студентського контингенту), структурний та моніторинговий. Полікультурні засади організації навчального процесу – цілеспрямоване надання ознак полікультурності виокремленим компонентам.

Організація навчального процесу на засадах полікультурності ставить на меті надання високоякісних освітніх послуг, які забезпечать конкурентоспроможність випускників у міжнародному освітньому просторі. Полікультурність курікулуму передбачає забезпечення розвитку міжнародного сприймання, полікультурної компетентності; вивчення іноземних мов шляхом введення інновацій у зміст, форми і методи навчання; наявність і доступність різних програм навчання для студентів.

У розвитку професорсько-викладацького складу полікультурність забезпечується шляхом залучення до співпраці зарубіжних науковців, викладачів для здійснення викладацької роботи і проведення міжнародних досліджень.

Полікультурність у студентському середовищі забезпечується шляхом залучення до навчання зарубіжних студентів, створення їм умов для навчання на рідній мові або надання можливості вивчення мови викладання, сприяння академічній мобільності студентів (можливість проходити навчання з окремих тем або дисциплін на базі зарубіжних навчальних закладів).

Управління навчальною діяльністю (офіційне і неформальне – студентське самоврядування, громадські організації викладачів і студентів) на засадах полікультурності передбачає планування і сприяння реалізації всіх видів міжнародної співпраці, створення центрів міжнародної освіти (центри з планування міжнародних заходів, студентські об'єднання, центри кар'єрного розвитку, культурно-мовні центри).

Своєрідна особливість Швейцарії – етнічна, мовна та культурна різноманітність – спричинила достатньо вагомий вплив на систему вищої освіти країни (Дані про вищу освіту Швейцарії представлено у табл. 1 [7, с. 5]).

Таблиця 1

Загальна інформація про вищу освіту Швейцарії

Вищі навчальні заклади (станом на 2014 р.)	10 кантональних університетів, 2 федеральні політехнічні школи, 8 університетів прикладних наук і мистецтв, 20 педагогічних університетів
Кількість студентів (станом на 2012 р.)	222000, у тому числі близько 25% – іноземні студенти
Мови навчання	німецька, французька, італійська, англійська
Витрати на освіту (у % від ВВП) (станом на 2011 р.)	5,3

Як видно з таблиці, полікультурність простору вищої освіти Швейцарії забезпечується різноманіттям вищих навчальних закладів, які надають високоякісні освітні послуги. Підкреслимо, що якість швейцарської освіти визнається у всьому світі. Зазначене підтверджується провідними позиціями вищих навчальних закладів країни у найавторитетніших рейтингах університетів світу. Так, за версією Інституту вищої освіти Шанхайського

університету Цзяо Тун (*Shanghai Jiao Tong University*), враховуючи показники академічної та науково-дослідницької діяльності, у 2014 році серед 500 кращих університетів світу було названо 7 із 12 швейцарських університетів. Зокрема, до сотні найкращих увійшли 5 вищих навчальних закладів: федеральна політехнічна школа Цюріха (19 місце), університети Цюріха (56 місце), Женеви (66 місце), Базеля (90 місце) та федеральна політехнічна школа Лозанни (96 місце). Університети Берна та Лозанни посіли місця у категорії 151–200 [6].

Звернімо увагу, що на формування полікультурних засад організації навчального процесу як основоположних принципів, що регулювали зміст, форми і методи освітньої діяльності, а також взаємодію всіх управлінських підрозділів і суб'єктів навчального процесу (викладачі, студенти), вплинуло полікультурне педагогічне різноманіття, яке представлено в творчості всесвітньо відомих швейцарських філософів, мислителів і педагогів, перш за все, У. Цвінглі, Ж. Кальвіна, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Ж. Піаже та ін. Видатні філософи і педагоги зробили не тільки значний внесок у розвиток педагогічних ідей полікультурності, але й стояли у витоків створення навчальних закладів Швейцарії, зокрема, вищих.

Доцільно підкреслити, що середня ланка освіти створює передумови до реалізації полікультурної й полілінгвальної освіти у вищих навчальних закладах Швейцарії. Середні навчальні заклади країни забезпечують високий рівень полікультурної компетентності випускників, які володіють кількома мовами і навичками спілкування з носіями інших культур.

Підґрунтям полікультурності швейцарської вищої освіти є багатомовність університетів, яка, в свою чергу, сприяє забезпеченню рівних освітніх можливостей для представників етнічних груп країни, залученню іноземних студентів та заохоченню академічної мобільності. Акцентуємо увагу на тому, що реалізація принципу полікультурності та завдання полікультурної освіти досягаються саме шляхом полілінгвального навчання.

У результаті дослідження з'ясовано, що організація навчального процесу (відповідно до його структурних компонентів) на засадах полікультурності у вищій школі Швейцарії передбачає наступне:

- ✓ цільовий компонент – надання високоякісних освітніх послуг, забезпечення конкурентоспроможності в міжнародному освітньому просторі;
- ✓ змістовий компонент – включення в курикулами навчальних дисциплін і міждисциплінарних проектів іноземними мовами;
- ✓ операційний компонент – поєднання лекційних, семінарських, практичних, індивідуально-консультаційних форм занять у межах вивчення курсів, спецкурсів і міждисциплінарних проектів, а також дистанційного навчання полікультурної спрямованості;
- ✓ матеріально-ресурсний компонент – забезпечення можливості залучення зарубіжних викладачів та студентів, мобільність професорсько-викладацького складу і студентського контингенту; використання приміщень цільового призначення (кампуси, навчальні корпуси, конференц-зали); створення матеріально-технічної підтримки дистанційного навчання, глобалізованих навчальних мереж і електронних ресурсів;

✓ кадрово-ресурсний компонент – сприяння залученню до науково-педагогічної діяльності викладачів – висококваліфікованих фахівців із знанням іноземних мов і досвідом навчання іноземних студентів;

✓ особистісний компонент (студентського контингенту) – залучення до навчання студентів з високим рівнем знання іноземних мов, реалізація програм академічної мобільності студентів та обміну студентськими групами;

✓ структурний компонент – діяльність департаментів, центрів міжнародного співробітництва, вивчення іноземних мов та підготовки іноземних студентів;

✓ моніторинговий компонент – оцінювання ефективності діяльності навчальних закладів (кількісні і якісні показники залучення контингенту зарубіжних студентів, академічної мобільності суб'єктів навчального процесу) та визначення результативності міжнародного співробітництва (міжнародні конференції і проекти) [3, с. 15].

Таким чином, вищі навчальні заклади Швейцарії демонструють готовність до сприйняття культурних змін і проявляють волевиявлення до адаптації в новому середовищі. У результаті полікультурної освіти студенти набувають високого рівня полікультурної компетентності, яка є ключовою професійною характеристикою фахівців для організації успішної діяльності в культурно різноманітному соціумі.

Отже, вивчення швейцарського досвіду показало, що в основу полікультурних засад організації навчального процесу у вищих навчальних закладах країни покладено принципи гуманізації, демократизації, диверсифікації, інтернаціоналізації, полілінгвальності, відкритості й доступності освіти. Проведене дослідження не претендує на повне висвітлення окресленої проблеми. Подальшого вивчення потребують питання відкритості освіти, адаптації швейцарського освітнього простору до вимог інформаційного полікультурного суспільства, застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій для покращення якості освітніх послуг.

Список використаних джерел:

1. Авшенюк Н. Глобальна освіта як складова професійного розвитку американських і канадських учителів / Н. Авшенюк // Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – К.: Полтава, 2012. – Вип. 3. – С. 123–132.
2. Леценко М. П. Сучасна міжнародна педагогічна реальність / М. П. Леценко // Професійна освіта: педагогіка і психологія: пол.-укр. / укр.-пол. щоріч. / [за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало]. – Ченстохова ; К., 2008. – С. 321–327.
3. Радченко Т. А. Полікультурні засади організації навчального процесу в університетах Швейцарії: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Т. А. Радченко; Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2014. – 20 с.
4. Саух П. Ю. Модель полікультурної освіти як соціальної інновації в контексті реальних процесів міжкультурної взаємодії / П. Ю. Саух // Креативна педагогіка: наук.-метод. Журнал / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Вінниця, 2011. – Вип. 4. – С. 35–43.
5. Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів до взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах полікультурності Кримського регіону: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Н. В. Якса; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – Київ, 2009. – 574 с.

6. *Academic Ranking of World Universities 2014* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.shanghairanking.com/ARWU2014.html>
7. *Studying in Switzerland, 2014* [Електронний ресурс] / ed.: Leander Amherd (CRUS), Tiziana Tafani (CRUS), Elisabeth Schalbetter (KFH), Marie-Josée Galliker (COHEP), Bern. – *Swissuniversities, Bern.* – 2014. – 61 p. – Режим доступу: http://www.zhaw.ch/fileadmin/user_upload/zhaw/international/Studying_in_Switzerland_2014__3_.pdf